

't Inschrien

Vereniging Oudheidkamer Twente

In dit nummer o.a.:

- Chronomium
- Stork en posterijen
- Rietmolen
- St.-Albertus in Zenderen
- Streekarchief Delden

Kwartaalblad
2010 / 2

Colofon

'*Inschrien* is een kwartaalblad van de Vereniging Oudheidkamer Twente.

Doelstelling

Het bevorderen van kennis en inzicht omtrent de culturen van stad en land in Twente, in het bijzonder voor wat betreft archeologie, geschiedenis, natuur en landschap en het streven tot het behoud van de bestaande culturen of overblijfselen ervan.

Redactie

Berend Jager (hoofdredacteur), Willy Ahlers, Geert Bekkering, Hilda Ferweda, Frans Janssen en Robert Kemper.

Aan dit nummer werkten mee:

W. Ahlers, J.A. van Alsté, G. Bekkering, B. Brummelhuis, H. Ferweda, B. Holman, B. Jager, R.R.M. Kemper, B. Morshuis, J. Swennenhuis.

Redactieadres

Blauwgras 48
7623 GK Borne
tel. 074-2671053
redactie@oudheidkamertwente.nl

Bestuur

Jan van Alsté, voorzitter
Janny Willemsen, secretaris
Clemens Klappe, penningmeester
Ernst-Jan Krudop, lid
Jan Morsink, lid
Theo van Stapele, lid

Secretariaat

secretariaat@oudheidkamertwente.nl
Telefoon: 074- 2914014
Rabobank rek.nr. 12 95 76 379

OKThuis

Stroinksbleekweg 12B
7523 ZL Enschede
Telefoon: 053-4787447
www.oudheidkamertwente.nl

Soos: iedere maandagmiddag 13.30 - 16.30 uur
iedere vrijdagmiddag 13.30 - 16.30 uur

Het abonnement is bij het lidmaatschap van de vereniging ingesloten. Lidmaatschap van de vereniging kost 24.50 euro per lid, echt)paren 29.50 euro, jeugdleden tot 21 jaar 10 euro.

Losse nummers zijn voor 5 euro verkrijgbaar bij het secretariaat en op de soosmiddagen.

De kopij moet uiterlijk 1 augustus 2010 bij de redactie zijn. Men kan richtlijnen aanvragen bij de redactie.

Publicatie of overname van artikelen, geheel of gedeeltelijk, is toegestaan mits de bron wordt vermeld.

Donatie, schenkingen en sponsoring:
schenkingen@oudheidkamertwente.nl

Een inschrien is een klein verborgen vakje in een taugkist waarin men kostbare voorwerpen bewaarde.

Druk: Drukkerij Veltmann B.V., Enschede

ISSN 1875-2659

Inhoud**Pag.**

Van de redactie	03
Van de voorzitter	03
Nieuwe leden	04
Activiteitenkalender	04
Huize Breckelenkamp Willy Ahlers	04
De familie Stork en de posterijen in Oldenzaal Willy Ahlers	05
Column: canontrein Robert Kemper	08
Sint-Albertus in Zenderen Berend Jager	09
Kunst en historie: het Chronomium in Ootmarsum Hilda Ferweda en Willy Ahlers	13
Over de collectie van de Oudheidkamer Willy Ahlers	16
Het Twents Streekarchief in Delden Robert Kemper	18
Uit de geschiedenis van de rooms-katholieke kerk in Ootmarsum Ben Morshuis	20
Boeksignalement Geert Bekkering	24
Open dag OKThuis Robert Kemper	25
Twentse paddenstoel	26
Rietmolen Bennie Brummelhuis	27
Gedicht: Ik maj die gearn.... Jan Swennenhuis	29

*Omslagillustratie: Chronomium in Ootmarsum
Foto: Bote Holman*

Van de redactie

Geïnteresseerden in de historie van Twente hoeven minder vaak naar Zwolle dan vroeger het geval was: het Twents Streekarchief in Delden biedt een scala aan mogelijkheden zich in de Twentse historie te verdiepen. Leest u het uitgebreide verslag van Robert Kemper over deze prachtige mogelijkheid.

De prijspuzzel van het vorige nummer bracht ons dit keer in Rietmolen, een klein kerkdorp bij Haaksbergen. In dit nummer treft u een interessante bijdrage aan van Bennie Brummelhuis.

Ootmarsum is in dit nummer uitgebreid in beeld. Ben Morshuis geeft ons een historisch overzicht van de wederwaardigheden van het katholicisme in de historie van deze stad. In de serie Kunst en historie komt het klokkenmuseum in Ootmarsum in beeld, geheel opgezet en gerund door Bote Holman. Het is niet onwaarschijnlijk dat u naar aanleiding van het inspirerende artikel van Hilda Ferwerda en Willy Ahlers de behoefte voelt een bezoek aan dit museum te brengen.

Wist u dat C.T. Stork, de eerste directeur van het storkconcern dat aan het gezicht van Hengelo een belangrijke bijdrage heeft geleverd, ooit begon als postbeambte in Oldenzaal? U kunt het lezen in het artikel C.T. Stork en de posterijen.

Ooit speelde de heilige Albertus in het karmelietenklooster in Zenderen een belangrijke rol voor de bevolking, die en masse het klooster bezocht om daar gewijd water te halen dat, naar men geloofde, een genezende kracht had dankzij de van de heilige afkomstige relieken.

U ziet: ook dit keer weer een interessant nummer van het lijfblad van de Oudheidkamer.

Berend Jager

Van het bestuur

Het bestuur is uitgebreid met twee capabele en aimabele personen. Theo van Stapele heeft veel kennis van zaken op het gebied van onze collectie en een groot netwerk op het gebied van mogelijke aanwinsten. Ernst Jan Krudop is een ervaren bestuurder met eveneens een interessant netwerk. Zijn komst versterkt ook de band met de families die honderd jaar

geleden aan de oprichting van de Oudheidkamer stonden.

De algemene ledenvergadering heeft op 30 maart 2010 met applaus ingestemd met hun benoeming en ook de benoeming van de eerder aangetrokken penningmeester Clemens Klappe werd geformaliseerd. In de ledenvergadering is de instelling van een uitgeverijcommissie besproken. Het eerste prachtige boek is al onderweg. Samen met de Stichting Brecklenkamp geven we het boek *Een korte tijd van glorie. Geschiedenis van het Huis te Breckelenkamp en zijn bewoners* uit.

Onze in TwentseWelle aanwezige verzameling boeken wordt opgeschoond. Zorgvuldigheid staat voorop.

De financiële mogelijkheden van de vereniging sluiten onvoldoende aan bij haar ambities. Geld aantrekken via giften en sponsoring heeft dan ook prioriteit binnen het bestuur.

Voor het project Twentse Taalbank is subsidie aangevraagd. De instelling van een leerstoel Ontwikkeling van Twente is nu punt van overleg tussen de Universiteit, de gemeente Enschede en de provincie. De rol van de Oudheidkamer beperkt zich tot initiatiefnemer en katalysator.

Een uitdaging vormt het vullen van het OKThuis met meer activiteiten. Er gebeurt veel maar er is nog capaciteit over. Na de zomer gaan we er met zijn allen weer hard tegenaan.

Jan van Alsté

Nieuwe leden OKT en abonnementen 't *Inschrien*

Nieuwe leden

Hr. H. Finkers	Beuningen	Mw. A.F. Ledeboer	Amsterdam
Hr. M. Paus	Tubbergen	Hr. H.J.M. Westerik	Borne

Activiteitenkalender

Zie voor de actuele situatie ook www.oudheidkamertwente.nl of bel onze secretaris mevrouw Janny Willemsen, tel. 074 - 291 40 14.

Excursie

In september is er een dagexcursie naar de Hümmling in Emsland. Nadere informatie volgt.

Cursus

CURSUS INVLOEDEN VAN DE GERMANEN OP DE TWENTSE SAMENLEVING

I.v.m. de grote belangstelling een herhaling.

Zaterdag:

9 oktober: Sala's en borgen in N.W. Europa.

23 oktober: Germaanse goden en gebruiken.

30 oktober: Germaanse buurschapnamen uit het goederenregister Werden.

6 november: Gezamenlijk gebruik van grond in de Twentse marken.

Tijden: 9.30 uur - 10.00 uur ontvangst met koffie/thee,

10.00 uur aanvang en 12.00 einde cursus,

12.00 uur tot 13.00 uur mini-excursie.

Cursusleiding: Gerard Seyger en Henk Woolderink.

Plaats: Verenigingscentrum Oudheidkamer Twente, Stroinksbleekweg 12 B, 7523 ZL Enschede, (tegenover ingang Twentse Welle). Telefoon: 053 4787447.

Cursusbijdrage: € 45,00 voor OKT leden en € 55,00 voor niet leden.

Het aantal cursisten is beperkt tot 18 personen. Plaatsing geschiedt in volgorde van aanmelding.

Aanmelding: email naar secretariaat@oudheidkamertwente.nl onder gelijktijdige overmaking van het cursusgeld op bankrekening 12 95 76 379 t.n.v. Vereniging Oudheidkamer Twente te Enschede onder vermelding van "Cursus Germanen".

Tentoonstelling

Tentoonstelling over Willem Vleertman vanaf 26 juni 2010

Museum: Palthuis Oldenzaal

Openingstijden:

dinsdag t/m vrijdag 10.00 tot 17.00 uur

zaterdag en zondag 14.00 tot 17.00 uur

Willem Vleertman was militair en ingenieur en betrokken bij de (inter)nationale postroutes.

Huize Breckelenkamp

Op vrijdag 21 mei in ons *OKThuis* en op woensdag 26 mei in huize Breckelenkamp werden lezingen gehouden over de geschiedenis van het huis Breckelenkamp. Dit naar aanleiding van het verschijnen in september van het boek "Een korte tijd van glorie" met als ondertitel "Geschiedenis van het huis te Breckelenkamp en zijn bewoners". De beide auteurs Henk Kamp en Matthijs Wanrooij gaven een inleiding over de geschiedenis van het huis en een toelichting op de keuze van de titel. Bijna 100 belangstellenden hoorden een boeiend verhaal. Na afloop was het mogelijk een kijkje in de bibliotheek van het huis te nemen. Velen maakten daar gebruik van. Veel van de aanwezigen vulden het intekenformulier in.

De familie Stork en de posterijen in Oldenzaal

Willy Ahlers

Twee leden van de familie Stork zijn directeur van de posterijen in Oldenzaal geweest: D.W. Stork was directeur van 1831 tot 1847 en C.T. Stork van 1848 tot 1852. Postaal gezien zijn er veel gegevens over deze beide directeuren bekend. Ook is correspondentie bewaard gebleven, waardoor er een goed inzicht in die tijd kan worden verkregen. Maar eerst een stukje postale geschiedenis van Oldenzaal.

De oudste correspondentie die tot op heden bekend is, stamt uit de dertiende eeuw.

Door zijn bevoorrechte positie in Twente was Oldenzaal tot in het begin van de zeventiende eeuw belangrijk voor zijn omgeving. De stad lag vlakbij drie belangrijke postroutes:

- 1 het Hamburger Rit, de verbinding tussen Amsterdam en Hamburg via o.a. Bremen,
- 2 het Naardensche Rit, de verbinding tussen Amsterdam via Hannover naar Berlijn,
- 3 de postverbinding Zwolle-Münster, via o.a. Hengelo.

Post van en naar Oldenzaal is van alle drie routes bekend. Ze verdwijnen met de komst van de spoorwegen in Twente in het jaar 1865. Daarna is Oldenzaal postaal gezien niet interessant meer. Bij de postnationalisatie in 1803 kon de stad met veel moeite een kleine vergoeding krijgen voor het verlies van de postinkomsten.

Distributiekantoor

Tussen 1803 en 1831 was Oldenzaal slechts een distributiekantoor onder Deventer. Dat was een zeer eenvoudig kantoor, dat beheerd werd door een distributeur. Deze ontving voor elk vertrekkend en aankomend poststuk een vergoeding, maar was verder niet bij postactiviteiten, zoals het bepalen van de hoogte van het port, betrokken. De volgende personen zijn als distributeur in Oldenzaal bekend:

- 1 Welling in 1803; hij was eerder vanaf 1793 postmeester van Oldenzaal.
- 2 Strik; hij wordt in 1809 als brievegaarder genoemd.
- 3 Stork; hij wordt in 1811 als brievegaarder

genoemd.

4 D.W. Stork; hij is in 1822 brievegaarder.

D.W. Stork

Brievegaarder was een bijbaan. Daarnaast was D.W. Stork bij de belasting in dienst en klaarde hij goederen in. Er was uiteraard geen postkantoor en er werd waarschijnlijk in een aparte ruimte in huize Stork kantoor gehouden. Hij woonde op de Markt. Het is ook mogelijk dat hij een kantootje had in het huis naast de familie Essink in de Deurningerstraat. Correspondentie uit het begin van de negentiende eeuw toont aan dat Oldenzaal een verzoek heeft gericht aan de koning om een postkantoor op te richten. Het komt er wel, maar in twee fasen. In 1830 wordt Oldenzaal secundair grenskantoor in het postverkeer met Duitsland en Noord-Europa voor het oostelijk deel van ons land. De positie van D.W. Stork wordt postaal breder. Vanuit Deventer krijgt hij voorlichting hoe in zijn ruimere positie te handelen. Dan volgt er in mei 1831 de oprichting van een postkantoor in Oldenzaal. D.W. Stork wordt de eerste directeur en postbesteller wordt J. van der Lied. De bestelling van de post duurde elke dag ongeveer twee uur. Het bedrag aan borgtocht waarmee hij het directeursschap van het postkantoor, tevens secundair grenskantoor verwierf, bedroeg f 1200,-. Een enorm bedrag. Dit moest hij uit eigen zak betalen. Ten overstaande van notaris Mensink werd de borgtocht vastgesteld op 4 oktober 1831 bij een traktement van f 400,- per jaar. Verder ontving hij f 75,- toelage voor huishuur en hetzelfde bedrag

voor kantoorkosten. De originele aanstellings-brief is nog aanwezig. Wilde de directeur verlof dan was G.J. van Oort zijn vervanger. In 1834 wordt deze Van Oort klerk op het kantoor van Oldenzaal. Na 1844 komt de naam niet meer voor. Op 9 oktober 1844 legde zijn zoon, C.T. Stork, de eed af en wordt gekwalificeerde. In 1846 kreeg D.W. Stork verlof om de vergadering van de provinciale staten te bezoeken. Gedurende die periode werd hij door zijn zoon vervangen. Op 29 november 1847 overleed D.W. Stork plotseling en zijn zoon werd als vervanger benoemd.

Eerste postbodes in Oldenzaal

De eerste postbodes in Oldenzaal waren leden van de familie Van der Lied. Op 21 juni 1831 legde J. van der Lied de eed af bij zijn aanstelling als bode voor de post in Oldenzaal. Vermoedelijk was hij voordien ook al bij de post betrokken. Hij overleed op 3 november 1863. Ook zijn zoon en kleinzoon waren tot 1879 bij de post werkzaam. In 1831 was zijn jaarlijkse vergoeding f 50,-.

Paardenpostverbinding

In 1830 was er een postrit tussen Deventer en Nordhorn, via Goor, Hengelo en Oldenzaal. Dit in verband met de oprichting van het secundaire grenskantoor op 1 juli 1830. Vanaf 1 januari 1833 was er tweemaal per week een paardenpostverbinding van Amersfoort via Deventer naar Oldenzaal. Deze sloot aan op de Hannoverse post in Oldenzaal op zondag en donderdag. Oldenzaal kreeg ook een rechtstreekse postverbinding met Lingen.

C.T. Stork

C.T. Stork was de tweede postdirecteur van Oldenzaal. Geboren op 9 februari 1822 werd hij op 2 oktober 1844 benoemd als gekwalificeerde bij de post, zijn eed legde hij een week later af. Hij was toen 22 jaar. Toen zijn vader op 29 november 1847

overleed, werd de directie van het postkantoor voorlopig aan hem overgedragen. Bij zijn afwezigheid in december 1847 werd hij vervangen door de gekwalificeerde Jan Willem Ziegler. Hij hield kantoor thuis of in een huis aan de Deurningerstraat. Op 28 februari 1848 werd C.T. Stork tot directeur benoemd. Hij legde op 1 april 1848 de eed af. Hij bleef directeur tot 19 juli 1852 en werd opgevolgd door J. Wiggers. In totaal heeft hij 8 jaar (misschien in deeltijd) bij de postbodes in Oldenzaal gewerkt. In het midden van de negentiende eeuw was C.T. Stork ook betrokken bij de bouw van de spoorlijn Almelo - Salzbergen. Maar het meest vermeldenswaard is wel dat deze Stork aan het begin stond van de Storkfabrieken in Hengelo, die voor de ontwikkeling van deze stad zo'n belangrijke rol zouden spelen.

Van beide Storken heb ik enkele brieven.

Foto: Willy Ahlers

Brief van Steuengericht Benthheim aan Postdirector Stork uit 1839. Het naamstempel Benthheim is nodig voor het eventueel terugzenden bij gebleken onbestelbaarheid. Als aankomststempel is hier het zogenaamde Massan- of traktaatstempel in rood gebruikt.

Oorspronkelijk gebruikte men dit stem-pel (vanaf 1 juli 1831) als grens-stempel; vóór 1829 was het de enige naamstempel van Oldenzaal. Vanaf 1829 had Oldenzaal een eigen datumstempel.

Gezien de datum is de brief gericht aan directeur D.W. Stork.

Ook de inhoud van de brief is nog aanwezig. Vroeger waren er geen enveloppen en werd de brief zodanig dichtgevouwen dat de inhoud niet leesbaar was. Vaak werd op het sluitpunt een lakzegel aangebracht. Op de achterzijde van deze brief zijn de sporen van de lakzegel nog aanwezig. De inhoud behandelt een juridische kwestie over de dagelijkse bodedienst tussen Oldenzaal en Bentheim v.v. waarbij een zekere Bloem met name wordt genoemd.

Tarief 15 cent, tarief naar afstand volgens de

Aankomststempel
Amsterdam

Handtekening
C.T. Stork

Foto: Willy Ahlers

Postwet van 1852.

Bij de postwet van 12 april 1852 kwamen er nieuwe portovoorschriften en tarieven.

De port bleef zoals het was naar de afstand en het gewicht bepaald.

Voor het laagste gewicht golden de volgende tarieven:

0 - 30 km	5 cent
30 - 100 km	10 cent
daarboven	15 cent.

Op de achterzijde aankomststempel
Amsterdam 21-3-1852

Foto: Willy Ahlers

De brief is gericht aan de heer Mertens, een bank(?) in Amsterdam. Ook hier is de inhoud bekend, maar deze is persoonlijk.

Het Alferink

Column: canontrein

Robert Kemper

Zoals in het vorige nummer van 't Inschrien al te lezen was, dendert de canontrein door Overijssel. Met man en macht werken er tientallen gelegenheidscommissies aan zo'n veertig tot vijftig historische vensters om daarmee een chronologische, gestructureerde blik te werpen op de geschiedenis van een (voormalige) gemeente. In Twente zijn deze commissies nog maar pas aan de slag, de eerste canons uit Salland (Deventer, Kampen en Nieuwleusen) zijn op het moment dat ik deze column schrijf inmiddels gepubliceerd. Met veel plezier werk ik zelf, met vier andere enthousiastelingen, al een jaar aan een canon voor Hellendoorn. Na het maken van groslijsten met interessante onderwerpen die iedereen direct te binnen schoten, begonnen we aan het selectieproces. Ofwel: wat verdient nu een plek in de canon, en wat niet? Daarbij werden we ook nog eens belemmerd door allerlei regels of liever gezegd kaders waar we aan moesten voldoen. Eén daarvan is maximaal tien artikelen per eeuw. Voor de twintigste eeuw wordt er een uitzondering gemaakt en mogen er twintig artikelen verschijnen, tien vensters voor twee blokken van vijftig jaar.

Voor de twintigste eeuw zal dus voor iedereen erg lastig worden. Wat daarbij voor de gemeente Hellendoorn ook nog eens meespeelt is 'het geval Nijverdal', een nieuw gestichte textielenclave die pas sinds 1836 bestaat. Dit was een van de belangrijkste argumenten, om bepaalde gebeurtenissen uit Hellendoorn of omliggende buurtdorpen uit de twintigste eeuw niet op te nemen. In de periode voor 1800 kan immers volop aandacht besteed

worden aan alle kleine dorpen, omdat Nijverdal toen niet op de kaart stond. Desondanks bleven er toch lange tijd een paar hete hangijzers over. Eén daarvan had tot gevolg dat 'Bello' geen apart venster in de canon krijgt. Bello, het koosnaampje voor de locomotief op de lokaalspoorweg Hellendoorn-Neede betekende volgens de commissie te weinig voor de ontwikkeling van het dorp en daarnaast was een dergelijke spoorweg begin twintigste eeuw weinig bijzonder. Vele Overijsselse plaatsen, tot de kleinste buurtschappen aan toe, waren indertijd per trein bereikbaar. Bello heeft in Hellendoorn slechts een symboolfunctie. Het is de blijvende herinnering aan het duizendjarig bestaan van Hellendoorn in 1979, waarbij een tractor met karren werd omgebouwd tot een toeristisch treintje.

Dat Bello niet opgenomen wordt, leidde vanzelfsprekend tot discussie tussen vertegenwoordigers van historische verenigingen uit de gemeente. De unanieme conclusie na een gezamenlijke discussieavond was inderdaad dat die treinverbinding niet zo uitzonderlijk was en ook weinig aan de ontwikkeling van het dorp heeft bijgedragen. Deze twee toetsingscriteria heeft de canoncommissie voor elk venster toegepast en deze kunnen dan ook altijd gebruikt worden om aan de plaatselijke bevolking uit te leggen waarom bepaalde onderwerpen wel of niet belangrijk genoeg zijn om een plek in de canon te verdienen. Dat hiermee iedereen niet altijd even gelukkig zal zijn en bepaalde 'heilige huisjes' zullen omvallen, is dan ook onvermijdelijk.

Sint-Albertus in Zenderen

Berend Jager

Het karmelietenklooster in Zenderen beschikt over een groot aantal relikwieën, bijvoorbeeld van de heilige Theresia en van Albertus van Trapani. Van deze heiligen bestaan ook beelden van hout; ze sieren de parochiekerk. Tot voor kort lagen ze nog in het depot. Nu zijn ze prachtig gerestaureerd waarna ze een plaatsje in de kerk hebben gekregen. Vooral Albertus van Trapani is door de eeuwen heen door de karmelieten sterk vereerd en ook buiten de kloosters was er voor deze heilige veel belangstelling omdat water dat gewijd was met behulp van een relikwie van deze heilige een bijzondere heilende werking zou hebben.

Albertus' leven

Albertus is geboren in Trapani op Sicilië; het is niet bekend wanneer. Zijn overlijdensdatum en -plaats is wel bekend: 7 augustus 1306 in Messina. Al tijdens zijn leven was hij een beroemdheid. De wonderen die hij verrichtte weefden rond zijn persoon een sfeer van heiligheid.

Het meest spectaculaire wonder dat in heel Italië maandenlang het gesprek van de dag was, vond plaats in 1301. Messina verkeerde in zeer moeilijke omstandigheden. Een zekere Robert, hertog van Calabrië, had zijn begerlijke oog op de vesting en zijn omgeving laten vallen en belegerde de stad. Door gebrek aan voedsel leek de situatie uitzichtloos en men dacht erover de stad over te geven. Toevallig woonde Albertus in die tijd in de stad omdat men van zijn verbazingwekkende krachten wist, werd hij benaderd met de vraag of hij bij God wilde bemiddelen om de stad te redden. Albertus stemde daarmee in en droeg plechtig een mis op. Nog voordat de mis beëindigd was, zagen de verbaasde

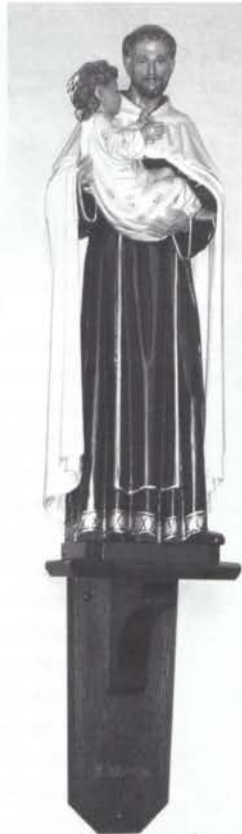

Foto: Berend Jager
Houten beeld van
Sint-Albertus

soldaten op de wallen drie schepen ongehinderd dwars door de blokkade varen waarna ze veilig de haven binnenvoeren. Het bleek dat de ruimen vol graan zaten. Robert van Calabrië zag geen andere uitweg dan het beleg op te heffen. Er wordt nog een ander verhaal rond het leven van deze heilige verteld. Op een keer was Albertus ziek. Hij lag met hoge koorts in bed en vroeg zijn broeders of ze hem wat water wilden geven, maar dat werd hem geweigerd. De reden van deze weigering wordt niet gegeven. Wilde men de heilige op de proef stellen? Albertus begon te bidden waarna Maria hem verscheen. Ze zegende water en gaf het hem vervolgens te drinken waarna de heilige genas. Vanaf dat moment gebruikte hij gewijd water als geneesmiddel en redde op die manier vele zieken van een wisse dood. Maar het wonderbare water bleek nog ruimere gebruiksmogelijkheden te hebben. Het hielp bijvoorbeeld om de invloed van de duivel te neutraliseren en het vergemakkelijkte bevallingen.

Zijn graf bevindt zich in de kerk van de karmelieten in zijn geboorteplaats Trapani.

Verering

We moeten ons realiseren dat in die tijd de meeste mensen analfabeet waren. De roem van Albertus verbreidde zich dan ook vooral onder eenvoudige ongeletterden, die hem vrijwel meteen na zijn overlijden als een heilige vereerden.

Dat ook monniken een grote verering voor hem hadden, blijkt uit de volgende macabere geschiedenis: In Trapani woonde een monnik die op de nominatie stond prior te worden in een nabij gelegen klooster. Het leek hem goed enkele relikwiën van Albertus te bezitten. Op een nacht ging hij heimelijk naar zijn graf, opende het en nam enkele ribben, de leren ceintuur en een flesje water mee. Hij verborg de

Foto: Berend Jager
Reliek om water
geneeskrachtig te maken

waardevolle voorwerpen in zijn cel in afwachting van zijn komende benoeming waarbij het bezit van de relikwiën hem een glorieuze toekomst zouden garanderen, daarvan was hij overtuigd. Het liep echter heel anders. Tijdens een bezoek aan Bordeaux, waar hij een conferentie moest bijwonen, werd hij ziek en overleed hij. De ontsteltenis van zijn medebroeders, die bij het opruimen van zijn cel de heilige voorwerpen tegenkwamen, is begrijpelijk.

Op 31 mei 1476 werd onder paus Sixtus IV Abertus officieel heilig verklaard. De cultus rond de heilige verbreidde zich als een lopend vuurtje door heel Europa. Er bestaan veel wonderverhalen die door het

Foto: Berend Jager
Reliek in sieraad

gewijde water werden verricht. Men doopte tot driemaal toe een relikwie van de heilige in het water waardoor het een verbazingwekkende geneeskrachtige werking kreeg. Het diende vele doeleinden. Het was een middel tegen pest, cholera, duivelse bekoring, koorts. Ook psychische klachten als stress en slapeloosheid werden door het water verholpen. Het geneeskrachtige vocht werd al gauw Albertuswater genoemd. Nog voor 1500 bezaten alle karmelietenkloosters een relikwie van de heilige. Vooral de kloosterhervormer Johannes Soreth (1420 – 1581) zorgde voor de verspreiding. Kleine botsplintertjes waren al voldoende om gewoon water te wijden.

Albertus in Zenderen

Ook in Twente werd de cultus rond het Albertuswater buitengewoon belangrijk, vooral na 1855 toen er in Zenderen een nieuw karmelietenklooster werd gesticht. Het klooster bezit dan ook enkele relieken van Albertus. Een van de relieken bestaat

uit kleine botsplintertjes gevat in een prachtige medaillon. Een andere relik zit in een waterdicht staafje dat men gebruikt om water te wijden.

Vooraf eenvoudige mensen kwamen naar het klooster om gewijd water te halen dat in zelf meegenomen flesjes werd gegoten. Met name op 7 augustus, de feestdag van de heilige, was het druk en werd er een extra heilige mis opgedragen. Zo staat er in het zogenoemde afkondigingsboek van 7 augustus 1891 de volgende tekst: *'Vrijdag Feestdag van den H. Albertus van onze Orde; in deze kapel te verdienen een volle aflat onder de gewone voorwaarden. 7.30 uur de plechtige gezongen H. Mis en voor de Mis zal het water ter eere van den H. Albertus gezegend worden.'*

Scapulier

Albertus komt ook voor op een zogenoemde scapuliermedaille. Een scapulier was van oorsprong een schouderkleed met een gat in het midden waar het hoofd door kon worden gestoken. Later verving men dit door twee lappen stof, een voor op de rug en een voor op de borst, die met schouderlinten aan elkaar verbonden waren. Het scapulier was een onderdeel van de Mariadevotie. Het beschermde tegen kwade krachten. In de late middeleeuwen geloofde men zelfs dat het een gestorvene die een scapulier droeg rechtstreeks toegang tot de hemel verschafte.

De paters in Zenderen dragen hun scapulier nu alleen als ze hun pij aanhebben. Dat gebeurt op de eerste zondag van de maand als ze in de dienst voorgaan.

Paus Pius X (1903 – 1914) gaf de gelovigen in plaats van het dragen van een stoffen scapulier de mogelijkheid een scapulier in de vorm van een

medaille te dragen. Dit gebeurde uit hygiënisch oogpunt. In het klooster in Zenderen zijn er talloze van aanwezig. Het zijn kleine 'muntjes' met een doorsnede van 1 centimeter. Aan de ene kant staat een afbeelding van de heilige met de tekst Saint Albertus O P N (ora pro nobis = bid voor ons), aan de andere kant de heilige maagd met het kindje Jezus op haar arm. Niet alleen geestelijken gebruikten de medailles, ook aan leken werden ze gratis ter beschikking gesteld. Ze werden na de doop in het wiegje gehangen om het kind tegen kwade krachten te beschermen of in de schuur ter bescherming van het vee. Of men knoopte er een aan een touw die om de hals werd gehangen om tijdens een reis extra beschermd te zijn. Ze werden voor vele doeleinden gebruikt.

Foto: Berend Jager

Sint-Albertus zegent kind

Medailles

De teloorgang van de heilige

De verering van Sint-Albertus is de laatste vijftig jaar sterk verminderd. De devotie rond heiligen was in vroeger tijden vooral het domein van het gewone volk waarvan er velen ongeletterd waren. Door democratisering van het onderwijs, waaraan de orde van de karmelieten zelf een belangrijke bijdrage heeft geleverd, is er een groeiend zelfbewustzijn ontstaan waarin steeds minder plaats is voor heiligenverering. Zelfbewuste mensen geloven niet in de gewijde kracht van het Albertuswater.

Maar toch ... Wie wel eens in Lourdes geweest is, kan constateren dat de devotie rond gewijd water nog steeds leeft. In het klooster in Zenderen staat nog steeds een vaas met gewijd water klaar voor die enkele gelovige die meent dat het water van Albertus een heilende werking heeft. Een van de paters vertelde mij dat er zich in Twente rond dat water in 2007 een wonder heeft voltrokken: In september van dat jaar

kwam er een vrouw bij de hoofdingang die om wat water vroeg omdat haar man met hoge koorts in bed lag. Men voldeed aan haar verzoek en kort daarna meldde ze dat haar man na het drinken van het water snel genezen was. Suggestie? Genezende kracht? De paters zijn er zelf vrij nuchter over. Sinds de jaren zestig van de vorige eeuw is de devotie rond de heilige zienderogen gedaald. Zelfs zijn feestdag wordt in onze tijd niet meer gevierd. Typerend is dat zijn 700ste sterfdag, 7 augustus 2007, aan het karmelietenklooster in Zenderen vrijwel ongemerkt voorbijging. Albertus leeft niet meer in de devotie van de broeders en als je hun vraagt naar hun geloof in de kracht van het gewijde water glimlachen ze. Maar zijn nagedachtenis wordt nog met respect in ere gehouden.

Literatuur en bronnen:

- Atti del Convegno, S. Aberto degli Abbati, 2007
- D. Schlüter, Betovering en vervolging, Hengelo 1991
- Gesprekken met paters uit het klooster in Zenderen

Kunst en historie: het Chronomium in Ootmarsum

Hilda Ferwerda en Willy Ahlers

Het maken van een mooie klok heeft alles met kunst en techniek te maken. Een klok kan er mooi uitzien, maar ook de techniek van het uurwerk op zich is een heel kunstwerk. Vroeger bouwde men regelmatig uurwerken die ook van binnen te bewonderen waren als je het klepje opende. We nemen voor deze Kunst en Historie een kijkje bij het Chronomium in Ootmarsum. Daar zijn vele uurwerken te vinden uit de tijd vanaf de 16de eeuw. Bote Holman is eigenaar en onze gastheer. Hij weet er zoveel interessants over te vertellen, dat het dit nummer zou kunnen vullen. We moeten ons helaas beperken.

De Oostwal 8 in Ootmarsum, waar het Chronomium gevestigd is, kunnen we gemakkelijk vinden. Er is een groot aantal soorten uurwerken aanwezig: klokken, torenuurwerken, horloges, uurwerkenklokken, zonnewijzers, maar ook mechanische apparaten waarbij een uurwerkmechanisme wordt toegepast, zoals speeldozen. Ze zijn er van verschillende tijden en uit diverse landen afkomstig. Ze zijn van de gepensioneerde verzamelaar Bote Holman. De fascinatie voor uurwerken kreeg Bote al op zeer jonge leeftijd in Groningen. Als hij naar school liep, kwam hij langs een klokkenmaker, die altijd bij het raam zat te werken vanwege het daglicht. Later volgde Bote verschillende opleidingen, zoals uurwerktechniek en later HTS elektrotechniek, meet- en regeltechniek en werktuigbouw. Bovendien volgde hij een paar jaar de kunstacademie Minerva in Groningen, want hij is ook kunstzinnig aangelegd. Na zijn pensioen, alweer bijna 20 jaar geleden, is hij in Ootmarsum zijn klokkenmuseum, annex reparatiewerkplaats en opleidingsschool gestart. De voorgevel van het pand is al een klein museum op zich (zie omslagfoto).

Een verhalende gevel

Het astronomisch uurwerk Chronomium is te vinden aan de gevel van het Huis voor Tijdmeetkunde aan de Gasthuisstraat 16 te Ootmarsum. Het is een complex geheel van goed uitgedachte en uitgewerkte details. Bote heeft ons een interessante uitleg gegeven over zijn werk, waarvan we hier

Uurwerk binnen

enkele opmerkelijke zaken noemen. Te zien zijn een uurwerk met wijzerplaat. Rond deze klok is ook een zonnewijzer aangebracht. Daardoor is niet alleen de burgertijd af te lezen, dit is de tijd die wij nu gebruiken. Je kunt ook de aflezen hoe

laat de zon opkomt (ortus), hoe lang het ochtendgloren duurt (aurora), hoe laat de zon ondergaat (occasus) en hoe lang de avondschemering (crepusculum) duurt in Ootmarsum. Verder is er de dierenriem te volgen en de stand van de maan. Bij dit astronomische uurwerk wordt ook de stand van de zon in de dierenriem getoond en kan de juiste datum worden afgelezen. Op geen enkel ander astronomisch uurwerk kan men de juiste datum aflezen. Het is dus een uniek ontwerp. Ook de sterrentijd van Ootmarsum is af te lezen, evenals de tijdsvereffening.

Naast de tijdwijzers zijn er nog andere figuren te vinden op de gevel van het Chronomium, ook door Bote zelf ontworpen en gemaakt, onder andere een Skeletje. Deze luidt de klok op het hele en halve uur nadat het carillon is uitgespeeld. Het beeldt uit dat iemands laatste uur verborgen is. Een Kunstenaar met schildersezel geeft het tijdstip van de Kunstmarkt in Ootmarsum aan. De Boeren en de Astronoom duiden ondermeer aan wanneer er Siepelmarkt is. Ook vinden we er Koning Odemarus. Hij is volgens de overlevering de stichter van Ootmarsum (in het jaar 120). Hij houdt in zijn rechterhand de stadsleutel en in zijn linkerhand de stadsrechten.

Aan de gevel hangen vijf klokjes, die ook door Bote gemaakt zijn. Ze spelen niet zelf, maar een niet zichtbaar carillon speelt elk kwartier een ander melodietje. Dit gebeurt door middel van een speeltrommel, of boekspeelwerk of computer of zelfs via een

Foto: Bote Holman

Zonnewijzer met kreeft

stokkenklavier door een beiaardier. De tijd staat niet stil, ook niet voor deze gevel. Bote Holman is inmiddels hard aan het werk om voor de gevel een nieuw uurwerk te maken, dat geënt is op de wijzerplaat van het beroemde uurwerk in Praag, maar dan nog met veel meer kunstige hoogstandjes van vakbekwaamheid, die de expertise van de maker nog maar eens tonen.

De man met de zonnewijzer

In het buitenland is Bote gelauwerd om zijn kunde en kunstzinnigheid. Hij heeft twee jaar geleden in Italië met deze mooie zonnewijzer een belangrijke internationale eerste prijs gewonnen. Hij is met de verloren wastechiek in brons gegoten (mannelijk metaal in de kunst) en van massief sterlingzilver is het zonnewijzertje gemaakt (vrouwelijk metaal in de kunst). Het voorbeen van de A is de schaduwgever voor de tijd en de bloemrank die in dit been eindigt, geeft met de schaduw de astronomische maanden en geboortedatum aan. Deze is te bekijken in het Tjldhuis zelf. Het is een mooi beeldje met een boeiende symboliek.

In het Chronomium zijn veel meer interessante uurwerken te vinden. De ruimte staat er vol mee. Er is in een reeks van jaren getracht een grotere locatie in gebruik te nemen met meer ruimte voor de tentoonstelling, een reparatiewerkplaats en ruimte voor lezingen en er dus een echt museum van de maken. Het is helaas niet gelukt. Vanwege zijn leeftijd heeft hij nu besloten om een deel van de verzameling te verkopen en de winkel annex werkplaats over te doen aan een opvolger, die hij zelf heeft opgeleid.

Kunst in de sterrenbeelden

Niet alleen in het Tjldhuis is de kunst en het uurwerk te vinden. Tijdens een rondwandeling door het mooie Ootmarsum toont Bote ons bijzondere zaken over tijd, zonnewijzers en zonnecalender, die je anders nooit opgevallen zouden zijn. De rondwandeling begint bij het Chronomium en leidt je langs verschillende markante tijdsmomenten in Ootmarsum. Er is een route te volgende die tijd en kunst

combineert. In het boekje Kunst in Sterrenbeelden is daar meer over te vinden. Het loont dus zeker de moeite naar Ootmarsum te gaan op zoek naar de tijd. Op aanvraag kan Bote er een interessante rondleiding geven. Wij stonden tijdens ons bezoek even stil bij kunst van het maken van tijd of is het bij de tijd van het maken van kunst..., in elk geval zien wij tijd nu in een heel ander licht.

Foto: Bote Holman

Door Holman vervaardigde klok

Informatie:

Tjldhuis Ootmarsum

Gasthuisstraat 16

Postadres: Oostwal 8 7631 EJ Ootmarsum

Tel.nr. 0541-292211 of 293121

info@chronos.nl www.chronos.nl

Rondleidingen in museum en door Ootmarsum mogelijk.

Openingstijden: donderdag t/m zaterdag 14.00 - 17.00 uur en op afspraak.

Toegangsprijs plus rondleiding € 6,00 p.p.

Over de collectie van de Oudheidkamer

Willy Ahlers

In dit nummer van 't Inschrien nu eens niet een bespreking van een specifiek voorwerp uit onze collectie, maar informatie over de vraag hoe u een deel van onze collectie via het internet kunt inzien. Laten we eens kijken hoe dat in de praktijk werkt. Daarvoor zoeken we de website van de Oudheidkamer op via www.oudheidkamertwente.nl. Op de openingspagina staat algemene informatie over onze vereniging en aan de linkerkant bevinden zich de hoofdstukken Mediatheek, Genealogie en Museale collectie. Het hoofdstuk Mediatheek kent een verdeling in Bibliotheek, Historisch-archief, Documentatie-archief en Foto-archief. Onze collectie bevindt zich voor het overgrote deel in het museum TwentseWelle.

Bibliotheek

Klikt u op Bibliotheek dan komt u in een menu met een overzicht van alle boeken, met informatie over de titel, de auteur en de signatuur. De signatuur geeft aan waar het boek is opgeborgen. Er is een zoekfunctie in alle aanwezige velden beschikbaar, waar u een tekst(deel), letters en/of cijfers kunt invullen. Deze zoekfunctie is niet hoofdlettergevoelig zodat het systeem gemakkelijk werkt. Het zoekresultaat kan uitgeprint worden en u kunt terug naar het overzicht.

Historisch-archief

De Oudheidkamer heeft een archief van totaal elf meter! Informatie hierover vindt u onder Nummer, Titel, Datum, maar er is gelukkig ook een redelijk uitgebreide Omschrijving van de aanwezige historische documenten. Ook hier werkt de zoek- en printfunctie.

Documentatie-archief

Hier zijn documenten op basis van zo'n 200 zoekleutels opgeborgen. Het betreft documenten uit de periode 1960 – 2000. Ze zijn in de index van de bibliotheek opgenomen en hebben als signatuur de letters Doc, direct gevolgd door vier cijfers.

Foto-archief

Hier is de indeling Fotonr., Rubriek, Fotograaf, Plaats en Beschrijving. Er zijn

geen afbeeldingen beschikbaar. Wel werkt ook hier de zoek- en printfunctie.

In de Museale collectie vinden we de volgende onderdelen:

Munten

De indeling is hier Invoernr., Soort, Materiaal, Jaar, Vorm, Regio, Details. Als er op 'detail' van een penning wordt geklikt komen er nog drie velden bij Afmeting, Auteur en Opmerking. Van een gering aantal munten zijn afbeeldingen beschikbaar, te zien aan het fotoestelletje naast het woord 'detail'. De afbeelding kan eventueel nog vergroot worden. Verwacht niet te veel van de kwaliteit en verder uitvergroten gaat nauwelijks. Het printen van het zoekresultaat is natuurlijk weer mogelijk.

Penningen

De indeling is: Invoernr., Materiaal, Vorm, Jaar, Voorz. en Details. Verder heeft het systeem dezelfde werkwijze als bij de Munten.

Archeologische vondsten

Deze zijn behalve in TwentseWelle voor een deel ondergebracht in het Provinciaal Archeologisch Depot in Deventer. Voor meer informatie hierover zie de website www.oversticht.nl/provinciaal_archeologisch_depot.html

Veren

- »»»» Ho
- » OKThu
- » Activit
- » Tijdsch
- » Gaster

Mediat

- » Bib
- » His
- » Do
- » Fot

» Genea

Museal

- » Mu
- » Pe
- » Ar
- » Re
- » Ste
- » Te
- » Ka
- » An
- » Sc
- » Pr
- » Bic
- » Mo

Realia collectie

De indeling hier is Invoernr. Titel, Jaar, Beschrijving en Details. In de collectie zijn veel verschillende zaken ondergebracht. Geef als zoekopdracht maar eens het woord 'klok' en u ziet dat wij mooie klokken in huis hebben. Maar u leert van deze zoekactie dat 'klok' ook leidt tot afgeleide woorden zoals klokvormig. Van een aantal voorwerpen is een afbeelding beschikbaar. Bij een klik op 'details' komen meer gegevens in beeld: Titel, Rubriek,

Onderdeel, Materiaal, Streek, Jaar, Afmeting en Beschrijving.

**Steen- en
Bouwfragmenten
zijn ondergebracht
in de Realia collectie.**

Textilia

De indeling bij Textilia is: Invoernr., Titel, Onderdeel, Beschrijving en Detail. Bij deze rubriek zijn nog geen foto's aanwezig.

Kaartenverzameling

Hier worden geen speelkaarten of ansichtkaarten onder verstaan maar cartografische kaarten. De indeling is: Invoernr., Titel, Maker, Opmerking en Detail. Er zijn er bijna 1600 beschreven. Van de eerste 100 zijn op de website afbeeldingen aanwezig. Al duizend

midden 2010 alle kaarten te kunnen laten zien. Maar ook hier geldt dat de kwaliteit matig is. Wilt u echt gebruik van een kaart maken dat hebt u een foto of een scan nodig. Deze kunt u bij de OKT aanvragen. Het kan overigens wel even duren alvorens het materiaal beschikbaar is. Ook zijn van alle kaarten in OKThuis A3 afdrucken aanwezig, maar ook van matige kwaliteit. Bij klikken op 'detail' komen volgende velden beschikbaar: Titel, Beschrijving, Regio, Schaal, Maker, Uitgever, Plaats en Opmerking.

Ansichtkaarten

Indeling: Nummer, Plaats, Jaar en Beschrijving. In totaal 3700 stuks. Er zijn geen afbeeldingen beschikbaar. Wel is er de zoek- en printfunctie aanwezig.

Schilderijen

Er zijn 120 schilderijen met als indeling: Invoernr., Titel, Kunstenaar, Beschrijving en Details. Van bijna alle schilderijen is een foto aanwezig. Met een klik op 'details' vindt u: Titel, Materiaal, Rubriek, Streek, Kunstenaar, Jaar, Afmeting en Beschrijving.

Prenten

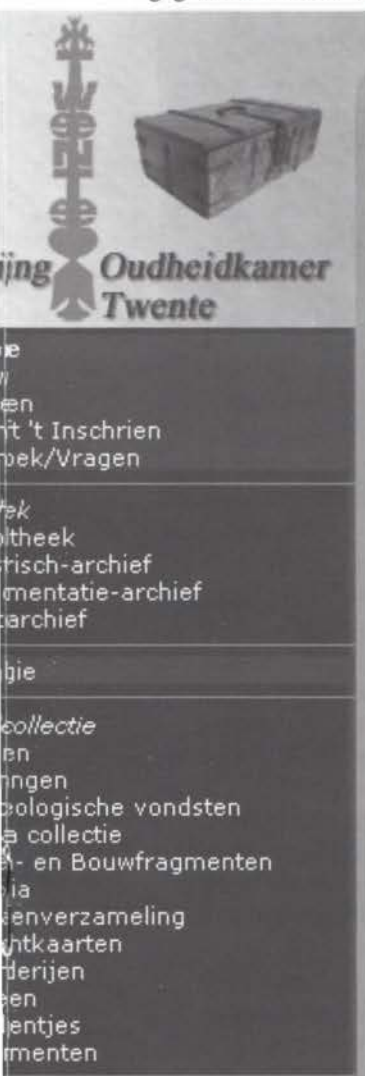
We bezitten circa 1000 stuks met als indeling: Invoernr., Rubriek, Kunstenaar, Beschrijving en Details. Er is veel werk van Jan Jans. Veelal is er een afbeelding beschikbaar. Via 'detail' komt u bij: Rubriek, Jaar, Kunstenaar, Techniek, Opmerking en Beschrijving.

Bidprentjes

Daarvan hebben we een bescheiden collectie, die niet-ontsloten aanwezig is in TwentseWelle.

Monumenten

Het betreft hier een viertal bezittingen in onroerend goed. U vindt daarvan een korte omschrijving.

stuks zijn inmiddels gescand en we hopen

Het Twents Streekarchief in Delden

Robert Kemper

Op zaterdag 24 april 2010 bezocht een kleine delegatie van de Oudheidkamer Twente het Twents Streekarchief in Delden. Doel daarvan was om elkaar, en elkaars collectie beter te vinden. Na een goed gesprek is door enkele enthousiaste vrijwilligers de collectie aan ons getoond. Al snel bleek ons, dat voor elke Twentenaar, of beter gezegd: iedereen met Twents voorouders, bijzonder boeiende informatie te vinden is.

Ontstaan

Het Twents Streekarchief, een stichting die volledig draait op vrijwilligers, is in 1993 voortgekomen uit de Historische Vereniging Schoutambt Delden en de Stichting Behoud Delden. Zij wensten een bewaarplek te creëren waar Deldenaren –

Stichting Historisch Centrum
Hof van Twente

Logo Twents Streekarchief

en andere mensen uit de directe omgeving – terecht konden om op zoek te gaan naar de geschiedenis van het stadje Delden en de bewoners daarvan. Al snel werd er een ruimte in gebruik genomen op de eerste verdieping van de Deldense bibliotheek aan de Langestraat, die belangeloos beschikbaar werd gesteld. Nu de bibliotheek sinds eind 2009 is verhuisd naar een nieuw onderkomen aan de Stadshagen, heeft ook daar het Twents Streekarchief een gloednieuwe ruimte in gebruik gekregen.

Collectie

Langzamerhand is de collectie uitgebreid met een groot genealogisch archief. De

archivalia van het Twents Streekarchief zijn grofweg te verdelen in drie groepen. Als eerste treft de bezoeker een rijke collectie kopiën aan van archiefstukken die origineel in het Historisch Centrum Overijssel in Zwolle bewaard worden. Het gaat dan onder andere om de indices op de akten van de burgerlijke stand van 1811 tot 1932, huwelijksakten op microfiche; kopiën van alle doop, trouw-, lidmaten- en begraafboeken tot 1811, inclusief de indexen; volkstellingen en bevolkingsregisters; registers van naamsaanneming; inventarissen en indexen op rechterlijke archieven (van voor 1811); repertoria van notariële archieven (na 1811) en een grote collectie markeboeken. De stukken zijn vaak voor heel Twente beschikbaar, evenals het aangrenzende deel van Salland en het Duitse grensgebied. Veel Twentenaren kunnen zich een reis naar het Historisch Centrum en Zwolle besparen door deze collectie te raadplegen.

Het tweede deel van de collectie is de zeer uitgebreide handbibliotheek, met de meest wetenswaardige en belangrijke werken over de geschiedenis van Twente in het algemeen en de geschiedenis van Delden en directe omgeving in het bijzonder. Diegene die de bibliotheek van de Oudheidkamer al heeft doorgelicht, zal in dit deel van de Deldense collectie weinig nieuws vinden.

Het derde deel van de collectie van het Twents Streekarchief is primair op Delden

gericht. Het gaat dan om een beeldbank met foto's, ansichtkaarten, prenten en andere afbeeldingen van Delden en omgeving, een kleine collectie archeologische vondsten en enkele andere stukken.

Invloed van internet

Zoals bij elk archief, speelt ook in Delden de opkomst van internet een grote rol. Vele indexen op akten van de burgerlijke stand

zijn inmiddels al op Genlias.nl te raadplegen; huwelijksakten van heel Overijssel zijn al digitaal te doorzoeken en het Almelose gemeentearchief heeft alle akten van de Burgerlijke stand inmiddels gescand en online beschikbaar gesteld. Eenzelfde tendens geldt voor de doop-, trouw- en begraafboeken, die via allerlei particuliere initiatieven online steeds beter toegankelijk worden. De bekende website Van Papier naar Digitaal is daar een goed voorbeeld van. Desondanks blijft er een groep mensen die het niet prettig vindt om dagenlang naar beeldschermen te starten en graag een echt boek in handen heeft. Maar, zeker niet minder belangrijk, ook het

sociale aspect speelt in het Streekarchief een belangrijke rol. Zoals ook de sociëteitsmiddagen van de Oudheidkamer fungeren als sociaal trefpunt van gelijkgestemden, zo heeft ook het Deldense archief een groep enthousiaste onderzoekers aan zich gebonden, die in het Streekarchief de mogelijkheid tot discussie en gezamenlijk onderzoek aangrijpen.

Toegankelijkheid

Iedereen die met het Twents Streekarchief wil kennismaken, kan dat kosteloos doen. Latere bezoeken kosten drie euro per dag. Men heeft ook de mogelijkheid om donateur te worden voor de stichting. Voor twintig euro per jaar kan het archief dan onbeperkt bezocht worden. De openingstijden zijn

ruim te noemen, voor een archief dat slechts op vrijwilligers draait: op dinsdag en vrijdag van 13.30-20.00 uur en op woensdag en donderdag van 13.30-17.30. Op zaterdagen, en vanzelfsprekend de gebruikelijke feestdagen, is het archief gesloten.

Meer informatie en voor bezoeken:

Twents Streekarchief

Stadshagen 200

7491 NP Delden

Telefoon: 074-3494191

Email: mail@twentsstreekarchief.nl

Website: www.twentsstreekarchief.org

Uit de geschiedenis van de rooms-katholieke kerk in Ootmarsum

Ben Morshuis

De geschiedenis van de rooms-katholieke kerk en parochie in Ootmarsum is erg lang en bijzonder boeiend. In onderstaand artikel is een van de facetten uitvoerig behandeld.

Het zal bekend zijn dat als gevolg van die reformatie in de zestiende eeuw er meerdere geloofsgemeenschappen ontstonden en dat de verhouding tussen die gemeenschappen niet altijd even goed was. Die situatie kende Twente ook. Men had ook hier te lijden van de strijd die de geschiedenis in zou gaan als de Tachtigjarige Oorlog (1568-1648). Nadat de vrede was getekend, was het de (protestantse) overheid die bepaalde, dat het protestantisme de staatsgodsdienst zou zijn. Dat betekende dat de rooms-katholieken hun kerken ter beschikking van de protestanten moesten stellen. Het katholieke volksdeel was vanaf die tijd aangewezen op schuur- en schuilkerken. Er zijn in Twente tal van plaatsen aan te wijzen waar in die jaren godsdienstoefeningen werden gehouden. De Kroezeboom in Fleringen is een van die plekken.

Henricus Smithuis

In Ootmarsum werd de H. H. Simon- en Judaskerk in 1633 officieel door de protestanten in gebruik genomen en beklom dominee Bernard Nijhof daar de kansel. Vanaf die tijd waren de rooms-katholieken afhankelijk van de priesters en paters die zich het lot van de verlaten parochies aantrokken en die vaak met gevaar voor eigen veiligheid en vrijheid af en toe een heilige mis opdroegen, kinderen kwamen dopen en paartjes in de echt verbonden. Iemand die zich als vaste 'parochieherder' opwierp en zich min of meer permanent om de geestelijke verzorging van het rooms-katholieke volksdeel van Ootmarsum bekommerde, was pastoor Smithuis. Henricus Smithuis werd in Alten (of mogelijk bij Linsche Veld) in Duitsland

geboren en volbracht zijn priesterstudie bij de jezuïten in Münster. Tegen de wens van zijn leermeesters trok Smithuis als wereldpriester richting Nederland. Het verhaal wil dan: onderweg wees hem een kind de richting van de Nederlands-Duitse grens. Zo kwam hij bij het klooster Frenswegen, waar men Henricus Smithuis opmerkzaam maakte op de noodtoestand in de parochie Ootmarsum, net over de grens. De kloosterbewoners raadden hem aan de verstrooide kudde te verzamelen en het herdersambt op zich te nemen, schrijft J. Geerdink. De jonge priester aarzelde geen moment.

De kloosterleiding kon hem bovendien een boerenhoeve aanwijzen vanwaar hij zijn werk zou kunnen verrichten. Die boerenhoeve, het erve Konink in Halle, behoorde tot de bezittingen van Frenswegen. Smithuis begon rond 1680 met zijn pastorale werk: het houden van godsdienstoefeningen, het geven van godsdienstonderwijs, het voltrekken van huwelijken, het opleiden van communicanten en het bijstaan van zieken en stervenden. Dankzij zijn inzet had Smithuis al gauw over belangstelling niet te klagen. Zijn naam als priester verspreidde zich snel en het erve Konink werd vaak overstroomd door parochianen uit Ootmarsum.

Na enige tijd bouwde hij zelfs een kleine kapel, waar hij elke dag de heilige mis opdroeg. Vooral op zon- en feestdagen was die kapel te klein om alle kerkgangers te kunnen bergen. In zo'n geval werd gebruik gemaakt van een grote schuur die hij huurde van een protestantse (!) boer. De aanwezigheid van Smithuis, maar vooral zijn inzet en enthousiasme hadden een

heilzame werking op de rooms-katholieke parochie van Ootmarsum, die in die tijd aanmerkelijk uitgestrekter was dan nu.

Kapelstraat

Het geluk was met de pastoor, toen hij in 1700 in zijn woning in de Koninkhoek te Halle bezoek kreeg van de burgemeesters van Ootmarsum. Zij rustten op de boerenhoeve uit na een jachtpartij. Smithuis bood zijn gasten eten en drinken aan en raakte met hen in gesprek. Natuurlijk vertelde hij over zijn situatie en vroeg zijn gasten of zij een oplossing wisten. Het liefst

houden; daarvoor was de tegenstand van protestantse zijde nog te groot. In 1703 kocht hij een pand, eveneens aan de Kapelstraat-Schiltstraat en bestemde dat als toekomstige pastorie. Hij ging daar echter niet wonen, want hij hield er rekening mee, dat het tij zou keren en dat hij Ootmarsum zou moeten verlaten. In die tijd werd elk jaar een aantal burgemeesters gekozen. Elk jaar liep een pastoor daarom het risico dat het stadsbestuur minder toegeeflijk was. Om te voorkomen dat hij een leegstaande pastorie zou moeten achterlaten, verhuurde hij vanaf het begin het pand aan een familie Elshof. Een verstandig besluit. In 1705 moest Henricus Smithuis Ootmarsum inderdaad verlaten. Hij week opnieuw uit naar erve Konink in Halle, waar hij tot aan zijn dood in 1726 werkte.

Lambertus Nieuwenhuis

In 1727 werd een opvolger aangesteld in de persoon van Lambertus Nieuwenhuis die in Oldenzaal was geboren. Uit aktes die nog niet zo lang geleden opdoken, blijkt dat pastoor Nieuwenhuis de pastorie kocht van de nabestaanden van pastoor Smithuis. Maar omdat de situatie nog erg onzeker was, ging ook Nieuwenhuis niet zelf in zijn pastorie wonen. Hij bleef overigens wel de eigenaar van het pand, dat daarna overging naar de nabestaanden.

Hoewel de protestanten nog steeds de katholieke kerk in gebruik hadden, was er toch duidelijk een versoepeling in de verhoudingen merkbaar. Dat was ook elders in Twente merkbaar en kwam in Ootmarsum tot uitdrukking in het gebruik van de pastorie aan de Kapelstraat-Schiltstraat.

De opvolgers van pastoor Nieuwenhuis, W. Cremer (1744-1746) en Th. Lansink (1746-1751) konden zelfs de pastorie als woonhuis gebruiken. En dankzij de betere onderlinge verhoudingen kreeg pastoor Hendrikus Helter (1751-1801) zelfs toestemming een 'kerk' te bouwen. Deze kwam te staan aan

Oudste pastorie. Een foto uit de 19de eeuw. Het pand met dakkapel (achter de twee personen) is de oude pastorie die tussen 1880 en 1885 werd afgebroken.

zou hij een woning en een kerkje in Ootmarsum willen. Niet lang daarna kreeg pastoor Smithuis van de provinciale overheid toestemming zich in Ootmarsum te vestigen en zelfs een kapelletje te betrekken. In eerste instantie huurde hij een 'huys in de stadt Ootmarssem', dat dichtbij de Zuiderpoort stond. Er was daarbij zelfs plaats voor een kleine kapel. Deze bevindt zich in een zijstraatje van de Grotestraat. Het straatje kreeg later de naam Kapelstraat. Pastoor Smithuis gebruikte de kapel voor de dagelijkse godsdienstoefeningen. Smithuis had een vooruitziende blik. Hij zag wel in dat de situatie geen stand zou

de Oldenzaalsestraat tegenover boerderij Aarnink, 'Vinke'. Voorwaarde was wel, dat dit gebedshuis niet het uiterlijk van een kerk mocht hebben. Er werd een grote schuur

Pastorie met kinderen ervoor. Gebouwd in 1887. Vaag is de nokversiering te zien met windvaantje met het jaartal 1887.

gebouwd met gebintwerk, dakpannen en grote houten gevel. Dat gebeurde in 1762. Nog tot in de twintigste eeuw stond die schuurkerk bekend als de schuur van Kööpman. Pastoor Henricus Johannes Helter, zelf uit Ootmarsum afkomstig, kocht de pastorie, waarmee het gebouw in het bezit van de rooms-katholieke

parochie Ootmarsum kwam. Hij bleef maar liefst vijftig jaar zijn parochie leiden en had in die jaren vaak met de grillen van de drost van Twente, Sigismund van Heiden Hompesch, te maken. Geen gemakkelijk heerschapp die probeerde niet alleen Ootmarsum, maar geheel Twente naar zijn pijpen te laten dansen. Vaak was de rooms-katholiek bevolking hiervan het slachtoffer.

Lodewijk Napoleon in Twente

De komst van de Fransen in Nederland (1795) bracht grote veranderingen met zich mee. Godsdiensten werden met ingang van 1798 gelijkgesteld en dat hield in, dat de staat zich er niet meer mee bemoeide. Na de Bataafse Republiek (1795-1801) en het Bataafse Gemenebest (1801-1806) werd het Koninkrijk Holland uitgeroepen. De broer van Napoleon Bonaparte, Lodewijk Napoleon werd tot koning aangesteld en hij

bracht op tal van terreinen grote veranderingen aan.

In het kader van dit verhaal springt de teruggave aan de rooms-katholieke bevolking vooral in het oog. In het jaar 1809 bracht Lodewijk Napoleon een bezoek aan dit deel van ons land.

Op 7 maart 1809 vertrok Lodewijk Napoleon vanuit Deventer en reisde via Holten, Markelo, Diepenheim, Goor, Delden en Hengelo naar Enschede. Daar bracht hij bij een der belangrijkste textielabrikanten de nacht door. Op 8 maart bracht de koning een bezoek aan Oldenzaal om daarna door te reizen naar Almelo, waar hij overnachtte op Huize Almelo. Tijdens zijn tocht begeleidden hem vlaggen, klokgelui, gezang en saluutschoten. Natuurlijk als begroeting, maar het katholieke volksdeel probeerde de koning gunstig te stemmen. Hij zou immers een beslissing over het toekomstig gebruik van de kerken nemen! In Almelo hield Lodewijk Napoleon audiënties aan kerkelijke afvaardigingen en besloot dat de katholieken in Tubbergen, Oldenzaal en Haaksbergen hun kerk terug zouden krijgen. Bij de teruggave van de kerk gold als uitgangspunt, dat het grootste kerkgebouw werd toegewezen aan het kerkgenootschap met de meeste leden. In Ootmarsum viel de vorst natuurlijk ook een feestelijke ontvangst ten deel. De koning besliste dat de Grote of Simon- en Judaskerk weer naar de rooms-katholieke parochie ging en dat de hervormden een nieuwe kerk mochten bouwen.

Nieuwe pastorie

Het was pastoor Bernardus Joochems (1801-1832) die de teruggave van de kerk meemaakte en daar op 28 februari 1809 weer de heilige mis kon opdragen. Hij woonde toen al in de pastorie aan de Kapelstraat/Schiltstraat. Toen zijn opvolger, pastoor Stephanus Wulferink (1832-1854) de pastorie betrok,

was het gebouw nodig aan vervanging toe. Tussen de pastorie in Ootmarsum en de Departementen in Den Haag betreffende de Rooms-Katholieke Erediensten kwam een intensieve briefwisseling op gang. De pastoor had hoog ingezet: de bouw van een nieuwe pastorie. Toestemming om te bouwen, was nogal gauw verkregen, maar toen er om een bijdrage werd gevraagd, bleek dat het grote struikelblok te zijn. Dat er uiteindelijk toch een flinke rijksbijdrage kwam, had de pastoor te danken aan de heer D. J. Thonkens, hoofdingenieur Waterstaat in de provincie Overijssel. Na een grondig onderzoek noteerde hij in het rapport, dat hij het bestaande gebouw in allerslechtst en zeer vervallen staat had bevonden. De enige oplossing was volgens hem een nieuwe pastorie te bouwen. Maar daarbij moest wel aan enkele voorwaarden worden voldaan. Zo was volgens hem de muurdikte van één steen voldoende, waar de pastoor om anderhalve steendikte had gevraagd. Ook de door pastoor Wulferink gewenste grootte van de pastorie was volgens de ingenieur niet nodig. Uiteindelijk werd men het eens en kon de begroting worden ingediend. Deze kwam uit op een bedrag van f 6.479,50 en de pastoor en zijn kerkmeesters rekenden daarbij op een subsidie van f 3.679,50. Rapport en begroting werden op 20 december 1833 naar de Directeur Generaal voor de zaken van de Rooms-Katholieke Eredienst gestuurd. Pastoor en kerkmeesters waren tevreden met het antwoord, dat enige tijd later kwam: vergunning voor de bouw en een rijksbijdrage van f 3.200,--. Er werd niet lang met de realisering van het plan gewacht. De oude, bouwvallige pastorie die pastoor Smithuis ooit had gekocht, werd gesloopt en het nieuwe gebouw kwam op dezelfde plaats te staan: aan het eind van de Schiltstraat, op de hoek van de Kapelstraat.

Pastorie aan de Schiltstraat

Nieuwe pastorie

Deze pastorie werd tussen 1880 en 1885 afgebroken en op dezelfde plaats kwam een hoog, neogotisch pand te staan. Het hield tot in de jaren vijftig van de twintigste eeuw stand. Ook toen ernaast het nieuwe bejaardenhuis Huize Franciscus werd gebouwd. De oude pastorie deed toen dienst als huisvesting voor de zusters Franciscanessen van de Heilige Familie, die in het bejaardentehuis werkten. Aan het Kerkplein kwam een geheel nieuwe pastorie te staan, het huidige parochiecentrum. De oude pastorie aan de Schiltstraat moest in 1973 wijken voor de nieuwe vleugel van Huize Franciscus. Foto's herinneren nog aan het gebouw en één voorwerp: de windvaan die, nadat de pastorie klaar was in 1887, op het gebouw werd geplaatst. F. Löwik van het gelijknamige aannemersbedrijf had de windvaan bewaard. Hij werd aan Ootmarsum geschonken en geopperd werd om hem op de een of andere wijze in de komende nieuwbouw te verwerken.

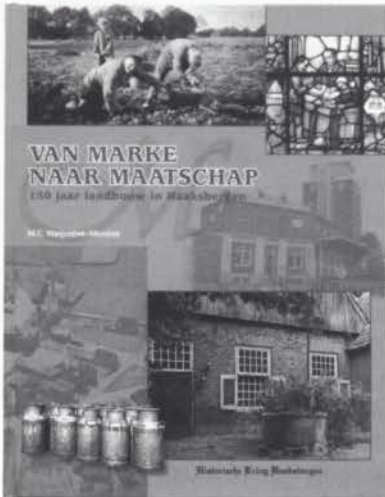
Literatuur:

- J. Geerdink, Eenige bijdragen tot de geschiedenis van Archidiaconaat en Aartspriesterschap Twenthe (1895)
- Ben Morshuis, Zusters Franciscanessen van de H. Familie in Ootmarsum (1989)
- Ab Warffemius, Ootmarsum binnen de wallen (2005)
- B. Morshuis, H. Oude Elberink, H. Bolscher, Historie Hervormde Gemeente Ootmarsum (2009):

Boeksignalement

G. Bekkering

De Historische Kring Haaksbergen legt veel eer in met haar boek **“Van Marke naar Maatschap, 150 jaar landbouw in Haaksbergen”** (isbn 978-90-76837-27-7).

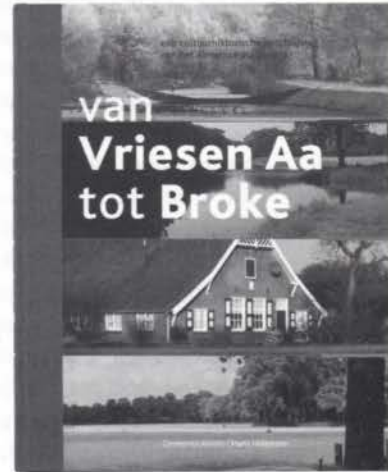

Dat boek overstijgt verre het plaatselijke belang. Het beschrijft algemene ontwikkelingen die zich in heel Twente voordeden. De landbouw is vanaf de middeleeuwen geleidelijk veranderd, maar de laatste 100 jaar toch het meest. Het

verschil tussen een huidige koe en een middeleeuwse is groot. Het markebestuur komt aan de orde, maar ook het ontstaan van allerlei coöperatieve organisaties. Onderwijs op het platteland, dierenartsen en mest(overschot), zijn maar een paar van de vele gebieden waardoor het plattelandleven veranderde. Heel goed is het, dat er ook uitgebreid aandacht wordt besteed aan de veranderende rol van de vrouw en haar organisaties. Natuurlijk betreffen alle voorbeelden en afbeeldingen Haaksbergen, maar het is geweldig materiaal om met uw eigen plaats te vergelijken. Het is daarnaast zeer leesbaar geschreven. Voor € 25,- heeft u hiermee een naslagwerk in de hand met een zeer moderne opmaak.

De gemeente Almelo gaf ook een boek uit over het buitengebied: **“Van Vriesen Aa tot Broke”** (isbn 978-90-804077-4-9). Opvallend in dit boek zijn de zeer fraaie

foto's. Alle boerderijen in de gemeente Almelo en Vriezenveen worden kort beschreven, ook de boerderijen die zijn verdwenen. In dit boek worden de algemene ontwikkelingen beschreven, maar in 53 pagina's is dat veel summierder dan in het Haaksbergse boek. De gemeente Almelo verwent haar burgers met een zeer fraai boek voor € 32,95.

“Het markeboek van de Eschmarke, 1455-1845” is de jongste uitgave van de Stichting Genealogische Werkgroep Twente (isbn 978-90-74983-27-3). Er is bijzonder veel zorg besteed aan dit kloelke boek. Met een index op namen is het zeer toegankelijk gemaakt voor genealogen. Maar ook mensen die meer in het algemeen in de geschiedenis van het buitengebied geïnteresseerd zijn, zullen hierin veel wetenswaardigs vinden. De inleiding omvat 20 pagina's en schetst de hoofdlijnen van de ontwikkeling in deze marke. Vooral voor mensen die in de wat oudere geschiedenis geïnteresseerd zijn is dit boek een aanwinst. U kunt bijvoorbeeld

volgen, wat de gevolgen voor deze marke waren van de veldtochten van Bommen Berend. Het kost € 24,50.

Voor wie nog dieper in de rechtsgeschiedenis wil duiken is er het "Compendium van het Overijssels recht vóór 1811", (E.D. Eijken; bezorgd door P. Brood en Js. Mooijweer, Kampen, IJsselacademie; Zwolle 2007, HCO, 656 p.) Een werk met een grote wetenschappelijke waarde, maar ook zeer bruikbaar als naslagwerk voor geïnteresseerden in familieonderzoek of streekgeschiedenis. In het boek komt niet alleen de rechtspraak aan bod maar vindt men ook de staatkundige ontwikkeling en de bestuursorganisatie in Overijssel tot 1811. Wijlen mr. E.D. Eijken, oud-rijksarchivaris van Overijssel, is er in geslaagd het ingewikkelde, oude Overijsselse rechtstelsel op een begrijpelijke wijze te beschrijven. Hij beschrijft wanneer, waar, hoe, door wie en welk recht er werd gesproken. Ook besteedt hij uitgebreid aandacht aan de 'vrijwillige rechtspraak'.

Op basis van jarenlange studie geeft hij in Compendium van het Overijssels recht vóór 1811 een overzicht van de soorten recht die

(vanaf 1365) naast elkaar bestonden en werden gebruikt.

De auteur overleed helaas voordat het boek af was. De afronding en 'bezorging' werd daarom overgenomen door P. Brood en J. Mooijweer. Het blijft in het boek niet bij een theoretische inleiding. Alle hoofdstukken zijn illustreerd met vele voorbeelden over hoe het recht in de praktijk werkte. De rechtspraak wordt bovendien geplaatst tegen de achtergrond van de staatkundige ontwikkeling van Overijssel.

Het boek is van belang voor geïnteresseerden in de geschiedenis van Overijssel, voor rechtshistorici, beoefenaars van sociale geschiedenis en de vele mensen die zich uit liefhebberij met familieonderzoek of streekgeschiedenis bezighouden.

De publicatie kwam tot stand door samenwerking van de IJsselacademie, de Vereniging tot Overijssels Regt en Geschiedenis en het Historisch Centrum Overijssel.

Open dag in het OKThuis

R. Kemper

Op zaterdag 15 mei hield de Oudheidkamer Twente open dag. Tussen 10.00 en 16.00 uur waren belangstellenden van harte welkom om kennis te maken met de Oudheidkamer en haar activiteiten. Bij het pand van de Oudheidkamer en het museum TwentseWelle vond diezelfde dag een boekenmarkt plaats. Enkele tientallen antiquairs brachten zowel oude als nieuwe boeken aan de man. Vanzelfsprekend was er veel over de geschiedenis van Twente te vinden. Verscheidene bezoekers bezochten

het pand van de Oudheidkamer en een aantal van hen overweegt lid te worden. Daarnaast tekenden veel mensen in voor het nieuw te verschijnen boek over het Huis Brecklenkamp.

Wilt ook u intekenen op het boek, of een nieuw lid aanmelden? Kijk dan op de website van de Oudheidkamer Twente (www.oudheidkamertwente.nl) of neem contact op met het secretariaat: mevr. Janny Willemsen, 074 - 291 40 14.

Twentse paddenstoel

Oplossing vorige nummer:

De paddenstoel bevindt zich bij Rietmolen. De bevolking van dit dorp is overwegend katholiek.

Elders in dit nummer vindt u een artikel over Rietmolen.

De prijs is gewonnen door de heer J.N. Hinke uit Hengelo. Gefeliciteerd!

Paddenstoel

Ook in dit nummer weer een paddenstoel als prijspuzzel.
Wat moet u doen?

Beantwoord

onderstaande vragen:

- 1 In de buurt van welk dorp bevindt zich de paddenstoel?
- 2 Bij welke gemeente hoort dit dorp?

Doe mee en win het boeiende boek *Mörn! Taalgids Overijssel* van Harrie Scholtmeier.

In het volgende nummer wordt over de historie van het gevraagde dorp interessante informatie gegeven.

Stuur de antwoorden voor 1 augustus 2010 naar de redactie van dit blad:
Blauwgras 48, 7623 GK Borne of
e-mail: redactie@oudheidkamertwente.nl

Rietmolen

Bennie Brummelhuis

De paddenstoel uit het vorige nummer bevindt zich bij het dorp Rietmolen. De bevolking van dit dorp is overwegend rooms-katholiek. Rietmolen is een typisch kerkdorp. Dat wil zeggen dat het ontstaan is door de aanwezigheid van een kerk op deze plek.

In de nabijheid van een kerk vindt men meestal een kroeg. Rietmolen vormde hierop geen uitzondering. Vroeger woonde vrijwel iedereen 's zondags een kerkdienst bij. Waar veel mensen bij elkaar komen, is het voor de middenstand ideaal vertoeven. De aanzet voor het ontstaan van een klein gehucht is dan al snel gezet. Op het minuutplan van 1832, te weten Neede sectie F4, zien we dat er van een dorp nog totaal geen sprake was. Zestig jaren later zien we op kaart no 437 uit de Historische Atlas van Gelderland lintbebouwing verschijnen aan de huidige Van Everdingenstraat, de eerste aanzet tot het huidige dorp Rietmolen.

Waarom een kerk?

Voor een verklaring van een kerk op deze plaats moeten we enkele eeuwen terug in de geschiedenis. Zonder de reformatie zou hier waarschijnlijk nooit een kerk gebouwd zijn. Dus als de kerk er niet was geweest, dan zou hier vrijwel zeker ook nooit een dorp zijn ontstaan.

Als gevolg van de reformatie werd het de katholieken verboden hun godsdienst openlijk te belijden. Dit hield in dat er geen Heilige Missen meer opgedragen mochten worden. Neede ging relatief vroeg over tot het protestantisme. Daardoor kwam de katholieke kerk in handen van de protestanten. De katholieke minderheid

moest nu noodgedwongen ondergronds. De omgeving van het huidige Rietmolen was zeer drassig en daardoor slecht toegankelijk. Een ideale plek om onopgemerkt samen te komen. Gedurende een groot gedeelte van de zeventiende eeuw zullen de priesters uit deze omgeving op verschillende plaatsen de Heilige Mis

hebben opgedragen. In deze periode bestond er ook de mogelijkheid over de grens ter kerke te gaan in Zwillbrock. Vanaf 1698 konden de katholieken ook in Hengevelde op Het Slot terecht. Veertien jaren later - we schrijven eind 1712 begin 1713 - konden ze in hun woonomgeving, op het erve Reetmölle, de Heilige Mis bijwonen. Dit erve ligt op de plaats waar de Schipbeek en de Van Everdingenstraat elkaar kruisen. Twintig jaar later werd Rietmolen een statie. De statie was in feite de voorloper van de huidige parochie. Vanaf deze tijd kon Rietmolen over een eigen pastoor beschikken.

De kerk in Rietmolen

Rietmolen kreeg in 1771 zijn eerste kerk. Eigenlijk kon men amper van een kerk spreken. Het kerkgebouw mocht van buitenaf niet als zodanig herkenbaar zijn. Het exterieur leek daarom op een boerenschuur met een dakbedekking van stro. Wat het interieur betreft waren de regels weliswaar minder streng, maar een gewelf, ornamenten, of pleisterwerk met daarop geschilderde bijbelse taferelen waren volstrekt niet toegestaan. We spreken daarom ook niet van een kerk maar van een kerkschuur.

De statie Rietmolen omvatte in deze periode circa 400 tot 450 katholieken, kinderen meegeteld. De kerkschuur heeft gestaan aan de rand van het Olland, ongeveer tegenover de oude begraafplaats aan de huidige Van Everdingenstraat.

Het duurde tot 1835/1836 voordat Rietmolen over een volwaardige kerk kon beschikken. In de negentiende eeuw, onder het bewind van koning Willem I en zijn zoon koning Willem II, bemoeide de overheid zich met allerlei kerkelijke zaken. De bouw van een nieuwe kerk was niet mogelijk zonder toestemming van het Ministerie van Eredienst. Het Ministerie van Waterstaat bemoeide zich ook met de bouw van kerken. Omdat die in deze periode onder toezicht werden gebouwd van het Ministerie van Waterstaat, werd dit type kerk al snel aangeduid met waterstaatskerk. In 1932 werd ze gesloopt. Zij stond gezien vanaf de Van Everdingenstraat rechts naast de huidige kerk.

Van Everdingenstraat

Het dorp Rietmolen

Rietmolen lag in het verleden aan de lokaalspoorlijn GOLS, traject Ruurlo – Hengelo (O), en had een eigen halte. GOLS staat voor Geldersch Overijsselsche Lokaalspoorweg Maatschappij. In 1931 kwam er zelfs een aansluiting naar de ABTB, Aartsdiocesane R.-K. Boeren- en Tuindersbond. De GOLS-lijn werd in 1937 opgeheven.

Tot de Tweede Wereldoorlog bleef het hoofdzakelijk bij wat lintbebouwing aan de huidige Van Everdingenstraat. Halverwege de twintigste eeuw zette de groei van het dorp in en ontstond er ook lintbebouwing aan de Kieftendijk. Eind zestiger – en begin zeventiger jaren werd het dorp uitgebreid met woningen aan de Ravenhorst. Daarna kwam het een en ander in een stroomversnelling en is Rietmolen uitgegroeid tot het huidige dorp.

Keppels

LIPPERKERKSTRAAT 43-45 ENSCHEDE TEL.053 -431 26 50

Ik maj die gearn ...

*Nen Twentenaar is kort van stof
bedachtzaam in zien soort.
En is de liefde in 't geding
dan weet e nich rap het juuste woord.*

*Hee stamelt wat en krig ne kleur.
Oh, oh, wat is 't nen kroam!
Hee stottert 'n moal: Ik maj die gearn!
En doar mu-j het dan met doen.*

*De liefde is 'n grappig iets.
Ie zeukt 't moar kunt 't nich vinden.
Mer as het oe te pakken hef
kan 't oe wa doanig op gaon winden.*

*En as de liefde oe dan röp
onmöandig steet te weanken
dan mö-j oe weark an d'kaanten doan
en an den roop roem andacht schenken.*

*De liefde döt van allens met oe,
zee maakt oe groot en steark,
zee kneedt oe ok ... da'j buugzaam wördt,
zoo is zee aait an 't weark.*

*Zoo hef de liefde met oeleu ok doan.
Zee dreef oe in één spoor.
Met blijft atteant, heel waakzaam aait
want oaweral loert gevoar.*

*Twee meansken, noar mekeer gekeerd
verbunden met ne vri'je haand.
Mer ieder steet op eagen been
gin angstig knellenden baand.*

*Loat ruimte tusken oe bestoan
- al liekt het om het eaven-
de ruimte is te loaten zeen:
ieder leidt zien eagen leaven.*

*Zoo maak ie oe leaven töt nen bron
woaroet völ goods kan vlöaien.
En zoo gew ie mekaar deurlopend kaans
um töt 'n volwaardig meanske oet te gröaien!*

Jan Swennenhuis

LaRoche

Steaks & Seafood

Hengelosestraat 200 te Enschede
Tel. 053 - 43 53 855

www.restaurantlaroche.nl

VAN MEGGELEN *&* KERSSENBERG
ASSURANTIËN

VERZEKERINGEN HYPOTHEKEN PENSIOENEN

Boddenkampsingel 86 - 88
Postbus 334, 7500 AH Enschede
Telefoon: 053 - 435 01 04
E-mail: info@vmk-assurantien.nl

Twentevis

Visverkoop BV

Viskweeksystemen BV

Blokstegenweg 3A
7495 TK Azelo

www.twentevis.nl
info@twentevis.nl
074-2919004

ELEKTROBURO
H. VOS **B.V.**

Elektra en Data werken
Brandmeldinstallaties
Noodverlichting

24 uur Servicedienst

Tel. 053 - 435 30 96

VOS **INSTALLATEURS B.V.**

Elektra, Airco,
Verwarming, Sanitair,
Loodgieterswerk en
Luchtbehandeling

Tel. 053 - 435 20 63

mobema

fine art

**schilderijen- aquarellen
kunstvoorwerpen-taxaties
advisering-kunstverzekeringen
schilderijen restauraties**

**parkweg 115 – 7545 mv enschede
tel. 053-4321685 – 06 53365016
mobemafineart@home.nl
(contactpersoon J.H.A.Morsink)**

alleen op afspraak

**DE
LIJSTENMAKERIJ
GOVAARTS & HOMAN**

Hengelosestraat 164
7521 AK Enschede
tel 053-4353678
www.govaarts.nl

Bijzondere lijsten en inlijstingen, ophangsystemen en kunstschildersmateriaal

Quest

accountants

**Kottendijk 72, 7522 BT ENSCHEDE
053-4327475**

ondernemende adviseurs

www.questaccountants.nl

Op 2 december 2019
neemt u 150 euro op.
Gewoon bij een
Rabo geldautomaat.

(Als contant geld dan nog bestaat.)

Met meer dan 3000 kantoren komt u de Rabobank door heel Nederland tegen. Overal waar u ons verwacht en zelfs op plekken waar u dat misschien niet had gedacht. Dat is altijd al zo geweest en zal altijd zo blijven. Want al wordt alles digitaal en virtueel, er zal altijd een Rabobank in de buurt blijven.

Het is tijd voor een bank
die zichzelf blijft.

Het is tijd voor de Rabobank.

